

Салюк-Кравченко Олександр Олександрович,
кандидат економічних наук, доцент кафедри публічного адміністрування, докторант, ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», старший науковий співробітник сектору вищої освіти відділу освітньої статистики і аналітики, ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, e-mail: saliuk.kravchenko@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0002-8404-1138>

Saliuk-Kravchenko Oleksandr Oleksiiovich,
PhD in Economics, Associate Professor at the Department of Public Administration, Doctoral Student, Interregional Academy of Personnel Management, Senior Research Fellow of the Higher Education Sector of the Department of Educational Statistics and Analytics, State Scientific Institution «Institute of Educational Analytics», 03039, Kyiv, 2, Frometivska Str., e-mail: saliuk.kravchenko@gmail.com;
<https://orcid.org/0000-0002-8404-1138>

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Анотація. Автором проведено дослідження проблематики російсько-українського енергетичного протистояння в контексті поглядів механізмів публічного управління в формуванні стійкої енергетичної системи безпеки держави починаючи від етапу отримання Українською державою незалежності в 1991 році по теперішній час.

Показано, що енергетична система України функціонує у надважкому кризовому стані та проходить підготовку до осінньо-зимового періоду 2024–2025 років в умовах воєнного часу, відтак відповідне вивчення ілюструє необхідність дослідження процесу російсько-українського енергетичного протистояння в призмі механізмів публічного управління в формуванні стійкої енергетичної системи безпеки держави.

Окрема частина відповідного дослідження була присвячена освітленню теоретичної основи вивчення енергетичного протистояння на міжнародному рівні країн, процесів створення штучних профіцитних і дефіцитних економічних умов на світових енергетичних ринках і інші управлінські механізми, які реалізуються державами у фокусі зміцнення та збереження власних енергетичних безпек.

Було проілюстровано хронології, особливості та характеристики основних подій російсько-українського перебігу антагонізму в енергетичній сфері протягом 1991–2024 років, його міждержавного протистояння та приділено увагу саме актуальному періоду відкритого воєнного повномасштабного нападу росії у 2022 році та по теперішній час. Також, було розкрито поетапно деструктивні інструменти впливу росії проти енергетичної безпеки України у різні часи своєї реалізації.

Доведено, що неодмінною частиною повномасштабної агресії росії проти України стали акти енергетичного тероризму, здійснені на державному рівні росією, направлені проти цивільних об'єктів паливно-енергетичного комплексу України, відповідні дії країни агресора трансформувалися в не що інше, як окремий ключовий вид військової агресії, що є частиною компонента російсько-української війни.

Аргументовано, що повністю та вірогідно спрогнозувати майбутні агресивні дії росії, направлені проти порушення цілісності енергетичної безпеки держави повною мірою неможливо, отже голов-

ною метою публічного управління має бути формування комплексного механізму забезпечення сталої роботи енергетичної галузі України адаптивно-динамічного типу функціонування.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічного управління, безпека, енергетична безпека, енергетика, паливно-енергетичний комплекс, державна політика.

RUSSIAN-UKRAINIAN CONFRONTATION IN THE ENERGY SECTOR: A MANAGERIAL ASPECT

Abstract. The author conducted a study of the issues of the Russian-Ukrainian energy confrontation in the context of public administration mechanisms in forming a resilient energy security system for the state, starting from the Ukraine's independence in 1991 to the present.

The study demonstrates that Ukraine's energy system is operating in an extremely critical state and is currently preparing for the 2024–2025 autumn-winter period under wartime conditions. This examination, therefore, highlights the necessity of investigating the Russian-Ukrainian energy confrontation through the lens of public administration mechanisms in forming a resilient energy security system for the state.

A separate part of the study focused on the theoretical foundations for analyzing international energy confrontations between countries, including the processes of creating artificial surplus and deficit economic conditions in global energy markets, and other administrative mechanisms employed by states to strengthen and preserve their energy security. The research illustrated the chronology, features, and characteristics of key events in the Russian-Ukrainian energy antagonism from 1991 to 2024, with special attention to the current period of Russia's full-scale military invasion starting in 2022. Additionally, it detailed the stages of Russia's destructive influence on Ukraine's energy security over different periods.

The study demonstrated that acts of energy terrorism, carried out at the state level by Russia against Ukraine's civilian fuel and energy infrastructure, have become an integral part of Russia's full-scale aggression against Ukraine. These actions by the aggressor state have evolved into a distinct and significant form of military aggression, constituting a critical component of the Russian-Ukrainian war.

It was argued that it is impossible to fully and accurately predict Russia's future aggressive actions aimed at undermining the integrity of Ukraine's energy security. Therefore, the primary goal of public administration should be the formation of a comprehensive, adaptive-dynamic mechanism to ensure the stable operation of Ukraine's energy sector.

Key words: public administration, mechanisms of public administration, security, energy security, energy, fuel and energy complex, state policy.

Постановка проблеми. Енергетичне протиборство між державами за власні національні інтереси, процеси створення штучних профіцитних і дефіцитних економічних умов на світових енергетичних ринках і відкрита, прихована чи гібридна військова агресія направлена на блокування, пошкодження, виведення з ладу чи повне знищення енергетичних систем політичних союзів країн та окремих держав є не новою в новітній історії.

Однак, враховуючи подальші процеси, щодо регламентування міжнародних безпекових правових норм права в міжнародних програмних документах за результатами Другої світової війни та майже одночасне визнання юрисдикції дії міжнародного правового поля країнами учасницями Організації Об'єднаних Націй, разом з тим, акти енергетичного тероризму здійсненні на державному рівні у ХХІ столітті стали справжнім здивуванням для більшої частини країн світу, що порушило всі міжнародні без-

пекові постулати, які сформували перед світом та безпосередньо перед Україною нові завдання та виклики у формуванні новітнього енергетичного безпекового механізму публічного управління в парадигмі міжнародної системи безпеки.

Тому, не викликає сумнівів необхідність та актуальність відповідного процесу дослідження управлінських процесів та хронологічної послідовності російсько-українського протистояння в енергетичній сфері, які в майбутньому сформують можливість в отриманні оцінки стану справ у енергетичному комплексі держави та проілюструють результати ситуаційного аналізу кризових та передкризових міждержавних відповідних відносин та інших ключових елементів вивчення, як наукового базису необхідного для пошуку ефективного та новітньо-прикладного механізму публічного управління в забезпеченні енергетичної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд наукових праць присвячених дослі-

дженню розвитку управлінського питання міждержавних взаємовідносин у відстоюванні власних національних інтересів у енергетичних сферах та внески тотожних наукових сфер до відповідного вивчення, дозволили окреслити та виділити наступних дослідників, експертів та науковців, як А. Атаманенко, Є. Базєєв, Б. Басок, Д. Бурій, М. Бучин, П. Гринів, І. Дубовицький, О. Кириленко, О. Ластовець, Ю. Лисецький, А. Лісовий, Д. Павленко, І. Перезова, В. Піддубний, І. Семенець-Орлова, Ю. Семенюк, Ю. Снежкін, О. Старовойтенко, О. Суходоля, А. Храбатин та інші.

Також, доречно підкреслити, що енергетична система України функціонує у надважкому кризовому стані та проходить підготовку до осінньо-зимового періоду 2024–2025 років в умовах воєнного часу, відповідні дослідження ілюструють необхідність та недостатність приділеної уваги до всебічного вивчення процесу російсько-українського енергетичного протистояння в контексті поглядів механізмів публічного управління в формуванні стійкої енергетичної системи безпеки держави.

Метою статті є дослідження міждержавних взаємовідносин України та росії у фокусі енергетично-галузевого протистояння з погляду вивчення механізмів публічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні та практичні аспекти механізмів публічного управління енергетичною системою безпеки держави в прояві негативних впливів росії через гібридно-деструктивні процеси на енергетичну систему України протягом тривалого часу потребують глибокого та всебічного дослідження.

Закономірно буде розпочати з теоретичної частини відповідного вивчення, відтак, російська енергетична політика в інструментарії гібридного руйнування демократичного світу змістовно була окреслена вітчизняним науковцем О. Суходоля який зазначає, що застосування енергетичної зброї фактично нейтралізує спроможність країн ліберальної демократії протидіяти агресивній поведінці авторитарних постачальників енергоресурсів, а за певних умов окремі країни стають неформалізованими союзниками авторитарних лідерів. Також науковець у власному дослідженні підкреслює, що росія використовує власну енергетику, як стратегію зовнішнього впливу через країни-споживачів та їх власну політику через різну низку заходів впливу.

У підсумку дослідник стверджує про те, що росія відверто й цілеспрямовано використовує

потенціал енергетики для досягнення політичних цілей у взаємовідносинах із країнами-споживачами, водночас фактично руйнуючи країни демократичного світу та їх об'єднання зсередини. Аналіз демонструє, як використовуючи базові засади ліберальної демократії, авторитарні гравці можуть руйнувати демократичні й ринкові форми організації життєдіяльності суспільств. Росія розробила способи впливу та інструменти практичної реалізації своїх інтересів на енергоринку ЄС (Суходоля О., 2022).

Не можливо не погодитися з відповідним науковим доробком та додати, що управлінські механізми забезпечення енергетичної безпеки у протиборстві з агресивними діями ворожої енергетичної системи потребують динамічно-адаптивного інструменту реагування, свого роду захисту від зовнішніх та внутрішніх факторів деструкції енергетичної системи держави з метою уникнення процесу пошкодження та навіть знищення цілісності архітектури енергетичної інфраструктури держави.

В підтвердження вищезазначеного і лаконічного розуміння необхідності еволюційної адаптації публічного управління у сфері енергетичної безпеки може бути відповідний науковий висновок, що загальним напрямком для України є постійна модернізація та адаптація енергетичного сектору до змінних умов, з метою забезпечення стабільного, ефективного та стійкого енергопостачання, що є важливим для економічного розвитку та національної безпеки країни (Лісовий А., 2024).

Доречно було зазначено науковцями щодо енергетичних війн в контексті гібридної війни, які зауважують, що коли йдеться про «невійськові» засоби гібридної війни, одну з ключових ролей серед них відіграють енергетичні ресурси та енергетична інфраструктура. Часто суспільство та влада держави-жертви не розуміє та недооцінює масштабів (а інколи – і сам факт) енергетичної війни. Однак наслідки енергетичної війни можуть бути схожими чи навіть перевершувати наслідки реальної війни (Бучин М., Бурій Д., 2023).

Можливо акцентувати, що в українському значенні впливу на механізми публічного управління в енергетиці, гібридна війна росії відіграла негативну роль та продовжує суттєво деструктивно протидіяти на стан функціонування енергетики держави, що було обрано за один з основних зовнішніх інструментів політичного, а з часом і військової агресивної експансії проти цілісності енергетичної системи безпеки України.

Закономірно буде зазначити, що в сучасній історії ХХ століття енергетичні війни відбувалися повсюдно і не були чимось новим та становили собою одним з ключових елементів процесу ведення ресурсно-економічних війн, лише було питання у формі їх ведення (відкрита військова агресія у формі знищення енергоносіїв чи приховані економічні дії в операціях з енергетичними ресурсами на торгових біржах та інше). Свідченням відповідного є думка експертів, яка визначає, що використання енергетичної зброї для досягнення політичних, стратегічних цілей аж ніяк не ноу-хау росії. Досить згадати нафтову кризу 1973 р., спричинену введенням ембарго ОПЕК на постачання нафти країнам Заходу, які підтримали Ізраїль у війні Йом-Кіпур. Вуглеводні ніколи не були звичайним товаром, їх ринок традиційно залишався чутливим до політичних коливань. За часів існування біполярного світу політичний складник енергетичних відносин був, імовірно, винятком, ніж правилом, в умовах багатопольярного світу енергетичний базис практично не обходиться без політичної надбудови. Спокуса використовувати енергетичні важелі в політичних цілях прямо пропорційна реальному впливу держави на події у світі (Лисецький Ю., Старовойтенко О., Семенюк Ю., Павленко Д., 2021).

Зрештою, російсько-українське протистояння в енергетичній сфері не могло не вплинути й на стан енергетичної безпеки в цілому Європейського Союзу та на його публічні управлінські механізми енергетичної галузі, що є закономірно з погляду логістично-регіональних особливостей енергетичних шляхів та магістральних нафто-газових трубопроводів Європи. Все це аргументовано резюмується у висновку, що російська агресія проти України значною мірою вплинула на процес змін у розумінні Європейським Союзом ризиків та загроз у сфері енергетики та сприяла формуванню основ стратегічної енергетичної автономії (Атаманенко А., Піддубний В., 2023). Однак показово, що лише після вторгнення в Україну у 2022 році енергетична залежність від росії була відзначена як головний геополітичний ризик для Європи (Перезова І., Гринів П., Дубовицький І., Храбатин А., Ластовець О., 2022).

Щодо напрямів управлінських рішень та стратегій системно-енергетичної відбудови паливно-енергетичного комплексу України у післявоєнний період науковцями було зауважено, що сьогодні внаслідок воєнної агресії росії економіка України зазнала відчутних втрат у всіх секторах, у тому числі у паливно-енергетичному

комплексі, хоча критичного дефіциту енергоресурсів та енергоносіїв поки що не відчувається і можна говорити про підтримання необхідного рівня безпеки економіки й життєдіяльності суспільства. Проте, безумовно, посилюються ризики і з'явилися нові виклики для стійкого функціонування та розвитку енергетики. Тому зараз потрібно їх оцінити і закласти фундамент для реконструкції та модернізації економіки в післявоєнний період, зокрема для побудови енергетики майбутнього з урахуванням того, що частина фонду будівель зруйнована або пошкоджена. При цьому бажано використовувати досвід країн ЄС та їх найкращі практики з реконструкції і модернізації сфери енергетики (Кириленко О., Снежкін Ю., Басок Б., Базеев Є., 2022).

В глобальному розумінні важливості енергетичної конкуренції на світових економічних ринках між державами буде доцільно процитувати наступну наукову думку, що геополітичні виклики та невизначеність цілком можуть зменшити здатність країн боротися зі зміною клімату, забезпечувати як глобальну, так і національну енергетичну безпеку та реагувати на безліч інших проблем, пов'язаних з енергетикою. Конкуренція за належне постачання критичних корисних копалин також може послабити прагнення країн підвищити стандарти та призвести до більш мовчазного сприйняття експлуатаційної політики видобутку ресурсів, які у минулому призвели до зубожіння країн, що розвиваються (Рябець Н., Тимків І., 2024).

Підсумовуюче науково-теоретичне підґрунтя дослідження російсько-українського енергетичного протистояння в контексті поглядів механізмів публічного управління можливо завершити доповненням міжнародною нормою з міжурядового документа який безпосередньо регламентує міждержавне функціонування і взаємодію та забезпечує розвиток енергетичних галузей Європи та світу яким є Європейська енергетична хартія. У відповідності до пункту 1 статті 18 згаданої хартії яка передбачає, що договірні сторони визнають державний суверенітет і суверенні права щодо енергетичних ресурсів. Вони знову підтверджують, що суверенітет і суверенні права мають здійснюватися відповідно до норм міжнародного права і залежно від них (Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї). Підкреслимо, що серед країн підписантів Європейської енергетичної хартії були серед країн і Україна та росія, але з різницею, що тільки українською державою міжнародний документ було ратифіковано (в 2022 році росію

позбавили статусу спостерігача в Європейській енергетичній хартії).

Перейдемо до наступної частини дослідження, а саме до розгляду еволюції управлінських процесів російсько-українського протистояння в енергетичній сфері, їх особливостей, характеристик та хронологічного перебігу відповідного галузевого державного протистояння.

Необхідно підкреслити, що відповідне дослідження свою детальну та глибину сторону вивчення енергетичного міждержавного протистояння російсько-українських енергетичного протистояння приділено саме актуальному періоду відкритого воєнного повномасштабного нападу росії у 2022 році та по теперішній час, відтак більш детальне дослідження хронології та характеристик основних подій російсько-українського антагонізму в енергетичній сфері 1991–2024 рр. проілюстроване в Таблиці 1.

Починаючи з етапу отримання Українською державою незалежності в 1991 році

в російсько-українських публічних відносинах постійно була присутня напруга, яка вміло маскувалася під дипломатичними поступками та державницькими позиціями братньої країни, але з часом справжня агресивна зовнішня політика росії у своїх діях почала проявляла себе відкрито. До прикладу, конфлікт українсько-російських інтересів у 2003 році навколо українського острова Тузла, що було не чим іншим, як перевіркою росії на спроможності та здатність до реалізації владних повноважень української публічної влади в кризових умовах дипломатичної конфронтації.

Надалі росія проводила цілу низку гібридних дій в контексті власної скритної зовнішньої агресивної політики щодо України в тому числі та стабільного функціонування української енергетичної системи, починаючи від насадження дешевих видів енергоносіїв, які призвели до енергозалежності паливно-енергетичного комплексу в цілому, і закінчуючи блокуванням між-

Таблиця 1

Хронологія основних подій російсько-українського протистояння в енергетичній сфері 1991–2024 рр.

Хронологічні межі	Подія	Характеристика та особливості події
1	2	3
період замаскованої зовнішньої агресивної політики країни агресором		
1991–2014 рр.	Початок конфронтації в 1993 р.	Закінчення періоду «братні народи», росія відміняє пільгові тарифи постачання природного газу до України. Компанія Газпром (росія) пред'явила ринкові зобов'язання до української публічної влади по сплаті боргу з застереженням припинення постачання енергоресурсу. Українською стороною було пред'явлено ультиматум про призупинення газового транзиту в Європу, після чого конфлікт був вичерпаний.
	Тимчасове припинення постачання природного газу росією в березні 1995 р.	Пред'явлення майнових претензій росії на праволодіння газо-транспортною інфраструктурою України на підставі боргових зобов'язань. Інструментом вирішення питання стали міждержавні політичні перемовини.
	Газова криза 2005–2006 рр.	Конфлікт між компаніями Газпром (росія) та Нафтогаз (Україна) на тлі процесу обговорення умов транзиту в Європу та постачання природного газу в Україну. Зазначене призвело до зупинки відповідного енергоносія на початку 2006 року. Результативним закінченням конфлікту було припинення бартерної торгівлі, яка передбачала взаєморозрахунок транзиту і доставлення природного газу.
	Газова криза 2008–2009 рр.	Конфлікт міждержавного рівня у нафто-газовій галузі на вищих рівнях публічної влади України та росії щодо тарифно-цінової політики постачання природного газу, за результатами якого Україна підпала під газову залежність від росії через інструмент укладання міждержавних газових договорів з ознаками економічної капітуляції України по ціновим тарифам доставлення природного газу. Додатковим негативним проявом відповідного конфлікту стала шкода нанесена діловій репутації України та росії щодо виконання газових умов доставляння та транзиту природного газу до країн Європи (протягом першої половини січня 2009 р. об'єм транзиту природного газу було відчутно зменшено).
Газова криза 2013–2014 рр.	Спровокована політичними відносинами України та росії після настання подій Революції гідності. Слугувала початковими проявами окупації АР Крим та початку бойових дій на сході України, що проявилось у захопленні росією нафто-газової інфраструктури, енергетично виробничих потужностей, нафто-газових родовищ та покладів України.	

1	2	3
етап гібридних дій з залучення військових ресурсів без офіційного визнання власної присутності країни агресором		
2014–2022 рр.	Окупація АР Крим в березні 2014 р. росією.	Втрати потужностей енергетичного виробництва традиційної і відновлювальної енергетики, захоплення нафто-газових родовищ України.
	Початок бойових дій на сході України в квітні 2014 р. росією.	Пошкодження, знищення та захоплення енергетичної генерації на території Донецької та Луганської областей. Окупація більшої частини вугільних басейнів та газових родовищ Донбасу.
	Судовий процес в Стокгольмському арбітражі протягом 2014–2018 рр.	Відбулася серія судових зустрічних позовів між компаніями Газпром (росія) та Нафтогаз (Україна) за результатами яких російська сторона зобов'язана сплатити 2,5 мільярда доларів за не виконання власних зобов'язань щодо доставленню природного газу у відповідних об'ємах Нафтогазу.
період відкритої зовнішньої агресивної політики з залучення військових ресурсів країни агресором (повномасштабне вторгнення)		
2022 р. по теперішній час	Початковий етап енергетичної агресії розпочатий 11 вересня 2022 р.	Перший сконцентрований удар росії по об'єктах енергетичної генерації та передачі України. Надав можливість публічним органам влади України, які формують та реалізують державну політику в паливно-енергетичному комплексі країни оцінити спроможність росії здійснення актів енергетичної агресії проти цивільних об'єктів енергетичної інфраструктури.
	Спроба загальної аварійної ситуації в енергетичній системі України або блекаут (з 10 жовтня 2022 р. по 9 березня 2023 р.)	Здійснено росією ціла серія поетапних масованих вогневих військових ударів ракетними засобами ураження цивільних об'єктів енергетичної інфраструктури України з метою знищення розподільних систем передачі енергоносіїв та паралельним знищенням об'єктів енергетичного виробництва держави в цілому. Основною метою слугувала підвищена соціальна напруга українського суспільства через інструмент створення умов не проходження осінньо-зимового періоду 2022–2023 рр. енергетичної галузі.
	Проміжний етап енергетичної агресії (10 березня 2023 р. – 21 березня 2024 р.)	Відповідний період росія не завдавала масових військових ударів по паливно-енергетичному комплексу України, що дозволило публічній владі енергетичного менеджменту України здійснити цілу низку дій зі зміцнення енергетичної безпеки держави.
	Е с к а л а ц і я (з 22 березня 2024 р. по теперішній час)	Здійснення росією цілої низки масованих військових ударів по об'єктах енергетичної інфраструктури України з метою знищення виробничих потужностей енергетичної генерації на ТЕС та ТЕЦ і ГЕС та ГАЕС. Ближче до середини 2024 року починаються військові атаки невідомими безпілотними літальними апаратами на об'єкти паливно-енергетичного комплексу росії, які продовжуються і до тепер.

Джерело: власна розробка автора.

народно-транзитного постачання нафто-газової сировини, чим прогнозовано викликала політичні, економічні та енергетичні кризи, які впливали безпосередньо на якість та ефективність прийняття управлінських рішень в українській та європейській енергетичних сферах.

Можливо, як приклад прояву зазначеного згадати публічно відомі російські газові війни 2004 та 2009 років проти України, які безпосередньо вплинули на енергетичну безпеку Європейського Союзу та призвели до пришвидшення темпів розвитку відновлювальної енергетики в Європі. Аналізуючи зазначене підкреслимо, що основною структурованою галузевою проблемою забезпечення енергетичної безпеки країн Європейського Союзу та водночас слабким місцем його публічного управління, що полягає в ефективній диверсифікації імпорту

енергоносіїв та їх удосконалення логістики доставлення енергоносіїв до Європи. Підтверджує відповідне дослідник та зазначає, що Європейський союз, як один з найбільших світових гравців в енергетичній сфері, зосереджує свої зусилля на забезпеченні енергетичної незалежності, диверсифікації джерел постачання, розвитку відновлюваної енергетики та підвищенні енергоефективності (Походенко Б., 2023).

Відповідні гібридні дії без залучення військових ресурсів росія проводила аж до початку окупації АР Крим в березні 2014 року, які призвели до втрати потужностей енергетичного виробництва та нафто-газових родовищ традиційної та відновлювальної енергетики України, що безпосередньо вплинуло на відсутність можливості органів публічного управління здійснювати свої владні повноваження в галузі

енергетики в межах адміністративної одиниці АР Крим.

Згодом, в одноманітній послідовності відбувся початок бойових дій на сході України (тривали до повномасштабного вторгнення росією у 2022 році), в яких росія застосувала гібридний метод ведення бойових дій, суть яких характеризується маскуванням власної зовнішньої військової агресії в руслі внутрішньодержавного громадянського військового конфлікту, що не відповідало дійсності і є дисонансним твердженням.

Відтак на зазначених теренах сходу України паливно-енергетичний комплекс зазнав колосальних втрат енергетичних потужностей через постійні активні бойові дії, направлені на пошкодження та знищення енергетичної генерації, значного впливу зазнав саме вугільно-промисловий комплекс енергетики через окупацію та захоплення росією територій, на яких присутня більша частина вугільних басейнів Донбасу.

Основного руйнівного впливу на енергетичну галузь України росія почала завдавати протягом повномасштабного вторгнення, який продовжується і дотепер, що містить всі правові ознаки здійснення енергетичного тероризму на державному рівні зі сторони держави агресора. Особливим актом відповідного тероризму виділяється захоплення Чорнобильської АЕС (звільнена 31 березня 2022 року) та Запорізької АЕС (станом на літо 2024 року захоплена), що використовується росією, як предмет шантажу і погроз світовій спільноті.

Вплив відкритого воєнного повномасштабного нападу росії та, як результат, його наслідки (розпочався 24 лютого 2022 року по теперішній час) для паливно-енергетичного комплексу України буде доречно розділити на певні етапи енергетичної агресії, а саме:

- початковий (11 вересня 2022 року відбувся перший сконцентрований удар по об'єктах енергетичної генерації та передачі). Можливо зазначити, що наслідки відповідного акту енергетичного тероризму та процес його реалізації агресором зі сторони росії надав можливість проаналізувати агресивні дії та характер наміру заподіяння шкоди цілісності енергетичній безпеці держави, органам публічного управління в енергетичній галузі та визначити технологічний задум країни агресора, що дозволило в майбутніх періодах не допустити повного системного збою об'єднаної енергетичної системи України. Необхідно також зауважити, що зазначеному етапу передував значний період підготовки росією до здійснення відповідних

актів енергетичної агресії, відтак до початку військового вторгнення, країна агресор здійснювала цілу низку кібернетичних атак на енергетичні компанії України;

- спроба реалізації загальної аварійної ситуації в енергетичній системі держави або блекаут (10 жовтня 2022 року здійснено перший масовий вогневий військовий удар ракетними засобами ураження об'єктів енергетичної системи розподілення та передачі енергосистем. 9 березня 2023 року було здійснено останній масштабний акт енергетичного тероризму росією в зазначеному етапі російсько-української енергетичної війни). Характеризується як етап масових актів енергетичного тероризму проти цивільних об'єктів енергетичної інфраструктури з метою знищення розподільних систем передачі енергоносіїв та паралельним знищенням об'єктів енергетичного виробництва. За основну мету країні агресору слугувала підвищена соціальна напруга українського суспільства через інструмент створення умов не проходження осінньо-зимового періоду 2022–2023 року енергетичної галузі. Органи публічного управління спромоглися створити та реалізувати механізм реагування енергетичної безпеки держави динамічного типу, яка дозволила реагувати на загрози та наслідки масованих військових атак на паливно-енергетичний комплекс України з метою збереження стійкого функціонування національної енергетичної системи в умовах енергетичної кризи 2022–2023 років;

- проміжний (починаючи з 10 березня 2023 року по 21 березня 2024 року). У відповідний період росія не завдала масових військових ударів по паливно-енергетичному комплексу України. Необхідно зазначити, що публічна влада енергетичного менеджменту України докладала відповідних зусиль в ремонтних заходах пошкодженої енергетичної інфраструктури та реалізувала механізми нарощування матеріально-технічної бази енергетичного обладнання, разом з тим, створювалися міжнародні енергетичні фонди допомоги та розширювалася міжнародна взаємодія в галузі енергетики;

- ескалація (з 22 березня 2024 року по теперішній час). Починаючи з 22 березня 2024 року росія проводить цілу низку масованих військових ударів по об'єктах енергетичної інфраструктури, а саме зазнали критичних пошкоджень та в деяких випадках були цілком знищені виробничі агрегати енергетичної генерації на ТЕС та ТЕЦ і ГЕС та ГАЕС. У відповідний період українська енергетика втратила близько 9 ГВт енергетичних потужностей, відтак дефіцит в об'єд-

наній енергетичній системі України становить близько 36% електроенергії у розрахунку порівняння з періодом пікових годин споживання електроенергії в цілому по державі у показник грудня 2021 року. Є необхідність зазначити, що у розрахунок відповідного відсотку дефіциту електроенергії не береться кореляція зменшення об'єму споживання промисловими споживачами та частка виробництва енергії, яка вироблялася енергетичними суб'єктами енергетичного ринку, через причину їх захоплення росією з 2022 року.

Ближче до середини 2024 року починаються військові атаки невідомими безпілотними літальними апаратами на об'єкти паливно-енергетичного комплексу росії, які продовжуються і до тепер.

Зазначений етап серед інших енергетичної складової російсько-української війни розрізняється декількома головними відмінностями, які в свою чергу характеризуються направленістю і модернізованим способом військової агресії країни агресором та іншими особливостями, а саме:

по-перше, основною ціллю енергетичного тероризму було визначено знищення саме енергетичних генеруючих потужностей (мета – завдання максимальної шкоди чи знищення об'єкта енергетичного виробництва України, що ускладнить процес його відновлення та збільшить часовий склад процесу, як результат порушення цілісності процесу реалізації механізму публічного управління у сфері енергетичної безпеки);

по-друге, розширення та комбінування військово-технічних засобів та способів завдання масових військових атак росією по енергетичних об'єктах України (окрім ракетних носіїв вогневого ураження, масово використовуються безпілотні літальні апарати самознищеного типу при ураженні своєї цілі);

по-третє, відбулись докорінні зміни у балансі атак сторонами військового конфлікту на об'єкти паливно-енергетичного комплексу. У відповідний період вогневому ураженню підпадають об'єкти нафто-газового промислового комплексу росії на власній території (достеменно відомості про наслідки для енергетичної галузі росії можливі у післявоєнний період).

Узагальнюючи зазначимо, що невід'ємною частиною повномасштабної агресії росії проти України стали акти енергетичного тероризму, здійснені на державному рівні росією, направлені проти цивільних об'єктів паливно-енергетичного комплексу України, відповідні дії країни агресора трансформувалися в не що інше,

як окремий ключовий вид військової агресії складової компонента російсько-української війни.

Відтак повністю та вірогідно спрогнозувати майбутні агресивні дії росії, направлені проти порушення цілісності енергетичної безпеки держави повною мірою неможливо, отже головною метою публічного управління має бути формування комплексного механізму забезпечення сталої роботи енергетичної галузі України адаптивно-динамічного типу функціонування.

Висновки. Необхідно в першу чергу зазначити, що російсько-українська війна має своєю основною особливістю енергетичний тероризм державного рівня, який полягає в здійсненні різних видів атак на цивільні об'єкти паливно-енергетичного комплексу України. Відтак, відповідна стаття була покликана здійснити глибинне дослідження еволюції управлінських процесів на різних етапах російсько-українського енергетичного протистояння в контексті поглядів механізмів публічного управління, від моменту становлення Україною незалежності й до тепер, що і було проілюстровано.

Також, зазначимо, що російсько-українське протистояння в енергетичній сфері веде свій початок від проголошення українською державою незалежності, а сам елемент енергетичного тиску використовується росією проти України не тільки з метою знищення енергетичної системи держави, а і з ціллю унеможливлення здійснення українськими органами публічного управління своїх владних повноважень у незалежній формі, що зневолює українську державність та в кінцевому результаті призведе до підкорення власній політичній волі.

Отже, зазначимо, що результатом теоретичного осмислення проблематики збереження необхідного рівня функціонування енергетичної безпеки України має бути безперервний механізм публічного управління, такий, як аналіз процесу реагування інструментів та чинників безпекових механізмів енергетичної галузі держави з метою формування новітньої енергетичної стратегії держави, яка забезпечить відповідний рівень національної безпеки країни.

Виходячи з вищеведеного, можливо стверджувати, що одним з елементів готовності механізму публічного управління забезпечення енергетичної безпеки України можуть бути результати, які будуть акумулюватися за допомогою інструменту ситуаційного аналізу реагування системи енергетичної безпеки на загрози та одночасний прорахунок найбільш адаптивних та вірних управлінських рішень, необхідних

для подолання кризових ситуацій функціонування об'єднаної енергетичної системи України.

Перспективи подальших досліджень вбачаються в дослідженні енергетичних безпекових стратегій держав світу та пошуку найбільш досконалих варіацій удосконалення національного стратегічного енергетичного безпекового документа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: —

1. Атаманенко А., Піддубний В. Вплив російсько-української війни на енергетичну безпеку ЄС. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2023. Special issue. С. 35–47.
2. Бучин М., Бурій Д. Енергетична війна Російської Федерації проти України як різновид гібридної війни. *Політикус: науковий журнал*. 2023. Вип. 3. С. 13–17.
3. Договір до Енергетичної Хартії та Заключний акт до неї. Протокол до Енергетичної Хартії з питань енергетичної ефективності і суміжних екологічних аспектів. (ратифіковано Законом № 89/98-ВР від 06.02.98). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text
4. Кириленко О., Снежкін Ю., Басок Б., Базеев Є. Енергетика України: ймовірні сценарії відновлення та розвитку. Статті та огляди. *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 9. С. 22–37.
5. Лисецький Ю., Старовойтенко О., Семенюк Ю., Павленко Д. Гібридні війни. Компоненти та особливості. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2021. Том 2 (71) № 5, 2021. С. 63–70.
6. Лісовий А. Енергетична безпека України: другий рік війни. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»*. 2024. № 1. С. 124–129.
7. Перезовова І., Гринів П., Дубовицький І., Храбатин А., Ластовець О. Вплив російського вторгнення в Україну на енергетичну безпеку ЄС. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Випуск 34/2022. С. 19–29.
8. Походенко Б. Огляд та порівняльний аналіз концепцій енергетичної безпеки Європейського Союзу й України. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2023. № 17. С. 56–79. URL: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-17-06>.
9. Radchenko Oleksandr, et al. (ed.). National security drivers of Ukraine: information technology, strategic communication, and legitimacy. Springer Nature, 2023.
10. Рябець Н., Тимків І. Глобальна енергетична безпека: концепт, фактори та шляхи забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2024. Випуск 61/2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3838>.

11. Суходоля О. Російська енергетична політика як інструмент гібридного руйнування демократичного світу. Стратегічна панорама. Спеціальний випуск. 2022. С. 54–71.

REFERENCES: —

1. Atamanenko, A., Piddubnyi, V. (2023). The impact of the russian-ukrainian war on EU energy security [Vplyv rosiisko-ukraïnskoï viini na yenergetichnu bezpeku ЄS]. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. Special issue. 35–47 [in Ukrainian].
2. Buchyn, M., Buriy, D. (2023). The energy war of the Russian Federation against Ukraine as a kind of hybrid war [Yenergetichna viina Rosiiskoï Federatsiï proti Ukraïni yak riznovid gibridnoï viini]. *Politikus: naukovii zhurna*, 3. 13–17 [in Ukrainian].
3. The Energy Charter Treaty and the Final Act to it. Protocol to the Energy Charter on Energy Efficiency and Related Environmental Aspects [Dogovir do Yenergetichnoï Khartiï ta Zaklyuchnii akt do neï. Protokol do Yenergetichnoï Khartiï z pitan yenergetichnoï yefektivnosti i sumizhnikh yekologichnikh aspektiv] (ratified by Law No. 89/98-VR of February 6, 1998). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_056#Text [in Ukrainian].
4. Kyrylenko, O., Snezhkin, Y., Basok, B., Bazayeev, Y. (2022). Ukraine's energy: probable scenarios of recovery and development [Yenergetika Ukraïni: ymovirni stsenarii vidnovlennya ta rozvitku]. *Statti ta oglyadi. Visnik Natsionalnoï akademii nauk Ukraïni*, 9. 22–37 [in Ukrainian].
5. Lysetskyi, Y., Starovoytenko, O., Semenyuk, Y., Pavlenko, D. (2021). Hybrid warfare. Elements and features [Gibridni viini. Komponenti ta osoblivosti]. *Vcheni zapiski TNU imeni V.I. Vernadskogo. Seriya: Publichne upravlinnya ta administruvannya*, 2(71)5. 63–70 [in Ukrainian].
6. Lisovyi, A. (2024). Energy security of Ukraine: the second year of the war. [Yenergetichna bezpeka Ukraïni: drugii rik viini]. *Scientific journal «Modeling the development of the economic systems»*, 1. 124–129 [in Ukrainian].
7. Perevozova, I., Griniv, P., Dubovitskii, I., Khrabatin, A., Lastovets, O. (2022). Impact of russian invasion in Ukraine on EU energy security [Vplyv rosiiskogo vtorgnennya v Ukraïnu na yenergetichnu bezpeku ЄS]. *Naukovi zapiski Lvivskogo universitetu biznesu ta prava. Seriya yekonomichna. Seriya yuridichna*, 34/2022. 19–29 [in Ukrainian].
8. Pokhodenko, B. (2023). Review and comparative analysis of energy security concepts of the European Union and Ukraine [Oglyad ta porivnyalnii analiz kontseptsii yenergetichnoï bezpeki Evropeiskogo Soyuzu y Ukraïni]. *Visnik KhNU imeni V. N. Karazina. Seriya «Mizhnapodni vidnosini. Yekonomika. Kraïnoznavstvo. Tupizm»*, 17. 56–79 [in Ukrainian].
9. Radchenko, O., Kovach, V., Semenets-Orlova, I., Zaporozhets, A. (Eds.). (2023). *National security*

- drivers of Ukraine: information technology, strategic communication, and legitimacy*. Springer Nature.
10. Riabets, N., Tymkiv, I. (2024). Global energy security: concept, factors and ways of ensuring. [Globalna yenergetichna bezpeka: kontsept, faktori ta shlyakhi zabezpechennya]. *Yekonomika ta suspilstvo*, 17. Retrieved from: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3838> [in Ukrainian].
 11. Sukhodolia, O. (2022). Russia's energy policy as a tool of hybrid destruction of the democratic world [Rosiiska yenergetichna politika yak instrument gibridnogo rui-nuvannya demokratichnogo svitu]. *Strategichna panorama. Spetsialnii vipusk*. 54–71 [in Ukrainian].